

ZA KOLIKO SLOVENŠČIN(E) JE PROSTORA V NAŠI ŠOLI?

Izobraževanje je ključnega pomena za proces vključevanja otrok priseljencev v novo okolje, znanje jezika novega okolja pa pogoj, brez katerega se izobraževanje ne izteče uspešno. Jezik seveda še zdaleč ni edini dejavnik, ki pripomore k hitrejšemu vključevanju in uspešnejšemu šolanju, dejstvo pa je, da dosegajo učenci priseljenci v tistih državah, ki učenju novega jezika posvečajo večjo pozornost, boljše rezultate.¹ V prispevku bomo spregovorili o vlogi slovenščine pri šolanju učencev priseljencev, omejili pa smo se na prvo generacijo priseljencev.

Ključne besede: izobraževanje učencev priseljencev, učenje slovenščine kot drugega jezika, jezikovno vključevanje, sporazumevalna zmožnost učencev priseljencev

1 Uvod

Februarja 2011 je izšel *Indeks politik integracije migrantov* (MIPEX III), tretje periodično poročilo oziroma raziskava o integracijskih politikah. Zajema 31 držav v Evropi in Severni Ameriki, Slovenija je v poročilo vključena drugič. Poročilo kaže najaktualnejši pregled stanja uspešnosti vključevanja priseljencev na različnih področjih, tokrat prvič tudi na področju izobraževanja. Pripravljalci slovenskega dela dokumenta so ob predstavitvi stanja v Sloveniji ponovno pregledali aktualne dokumente v zvezi z možnostmi za uspešno izobraževanje učencev priseljencev in možnosti, navedene v slovenski zakonodaji, primerjali

¹ Rezultati raziskave PISA so dostopni na naslednjem naslovu: <<http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisa2009/pisa-untappedskillsrealisingthepotentialofimmigrantstudents.htm>>. (Dostop 15. 9. 2012.)

z možnostmi v drugih državah. Rezultati so Slovenijo na področju izobraževanja postavili na rep lestvice. Medtem ko se Slovenija med evropskimi državami in državami Severne Amerike v nekaterih kategorijah (npr. možnost združevanja družine, dolžina bivanja) uvršča v vrh ali v sredino, je prav na področju izobraževanja otrok in odraslih priseljencev skupaj s Slovaško na 24. mestu. Zakaj se Slovenija uvršča tako nizko? MIPEX v predstavitvi in evalvaciji upošteva splošno in šolsko zakonodajo ter prevladujočo prakso v šolah. Med ključnimi pomanjkljivostmi našega sistema sta navedeni nesistematičnost pri uvajanju ustreznih rešitev s področja jezikovne in socialne integracije in odsotnost konkretnih ukrepov, ki bi pripomogli k uspešnosti medkulturnega izobraževanja. Model, ki je v indeksu postavljen za zgled, je naslednji in se mu s 77 točkami najbolj približuje Švedska:

Vsak otrok, ki živi v določeni državi, se lahko vključi v vzgojno-izobraževalni proces od vrta do univerze in doseže največ, kar zmore, to pa je toliko, kot zmorejo učenci rojeni govorniki, ki živijo v podobnih socialno-ekonomskih okoliščinah. Če imajo učenci zaradi svojega migrantskega porekla drugačne potrebe, so deležni dodatne pomoči. Učitelji, ki jih poučujejo, so zmožni te potrebe prepoznati. Deležni so dodatnih tečajev in pouka, tako da se v sporazumevalni zmožnosti približajo domačim govornikom in izboljšajo svoj jezik. Njihovi starši jih na njihovi poti izobraževanja aktivno spremljajo in so v šolo v vseh segmentih vključeni ter jo tako tudi bogatijo. Učenci rojeni govorniki imajo možnost spoznati jezik in kulturo priseljenih sošolcev, medkulturna dimenzija pa je prisotna v učnih načrtih, urnikih, gradivih in pri pouku oz. drugih dejavnostih v šoli. Priseljeni učenec se tako skupaj s svojimi novimi sošolci uči živeti in se izobraževati v večkulturni družbi. (MIPEX III 2011: 16).²

Slovenija je že dolgo časa dežela priseljevanja, ki je bilo intenzivno že v časih skupne države Jugoslavije, zato se seveda upravičeno sprašujemo, zakaj se v vseh teh letih naše delo z učenci priseljenci še ni izoblikovalo do te mere, da bi se približali drugim evropskim državam, ki imajo na tem področju že nekaj preizkušenih modelov. Zagotovo je na to vplivalo dejstvo, da so bili ljudje, ki so se priseljevali v naš prostor, naši sodržavljeni in o njih nismo razmišljali kot o pravih priseljenicah (Knez 2008), deloma je bila to tudi posledica nenehnega boja Slovencev za uveljavljanje statusa svojega jezika (Stabej 2010), deloma pa so najbrž na to vplivala tudi nekatera v družbi zakoreninjena prepričanja, ki so nastala zaradi nepoznavanja ali nerazumevanja procesa učenja jezika, npr. da se otroci jezika naučijo mimogrede, brez navora, če so le dovolj izpostavljeni novemu jeziku, da je slovenščina težko naučljiv jezik ipd. V zadnjem času pa šolsko politiko na tem področju v veliki meri kroji tudi pomanjkanje denarja.

Jezik je glavno sredstvo komunikacije med ljudmi (Lukšič Hacin 1999), pri zamenjavi kulturnega in družbenega okolja je jezik ena temeljnih preprek za vključevanje in razumevanje načina življenja v novi sredini (Lukšič Hacin 1995).³ Učenje jezika države se je v preteklosti v Evropi pogosto pojmovalo kot

² Besedilo je prevod avtorice za namene tega prispevka.

³ Kot ključni element za uspešno integracijo prepoznavajo jezik nove države tudi priseljenci sami (prim. Medvešek 2007; Roter 2007).

enega od načinov, ki so učinkovito pripomogli k hitrejši asimilaciji, priseljenci naj bi se čim prej naučili novega jezika, z jezikom sprejeli tudi novo kulturo, svoj jezik in kulturo pa pozabili (Žitnik Serafin 2008). Vključevanje priseljencev razumemo danes kot dvosmerni proces in kot zmožnost ljudi za skupno življenje s polnim spoštovanjem dostojanstva vsakega posameznika, skupnega dobrega, pluralizma, raznolikosti, nenasilja in solidarnosti, pa tudi kot njihovo zmožnost za participacijo v socialnem, kulturnem, ekonomskem in političnem življenju (Skubic Ermenc 2010). O uspešnem vključevanju na področju izobraževanja govorimo, kadar imajo priseljenci enakopraven dostop do izobraževalnih institucij, enako uspešno končujejo posamezne stopnje šolanja, imajo enake možnosti za nadaljnje izobraževanje in kot skupina dosegajo izobrazbeno strukturo svojih vrstnikov med večinskim prebivalstvom (Bešter 2007). Oba jezika, prvi in drugi, imata v življenju priseljenca vsak svojo (enakovredno) vlogo – znanje drugega jezika priseljencem omogoča, da se polno vključijo v vse družbene sfere nove države, prvi jezik pa jim omogoča ohranjanje svoje identitete in pomeni tudi možnost za celostno delovanje v svoji matični skupnosti in domovini.

V nadaljevanju prispevka se bomo omejili na področje slovenščine kot drugega jezika: vlogo, ki jo ima slovenščina kot drugi jezik v procesu izobraževanja otrok priseljencev, pojmovanje slovenščine v dokumentih, ki opredeljujejo njihovo izobraževanje, in na ukrepe, ki lahko pripomorejo k boljši sporazumevalni zmožnosti učencev priseljencev.

2 Za koliko slovenščin(e) je prostora v naši šoli?

Učenci priseljenci, ki se v Slovenijo na novo priselijo, so v znanju slovenščine večinoma začetniki. S preselitvijo postane slovenščina njihov drugi jezik. Na oba pojma, prvi (J1) in drugi (J2) jezik, lahko gledamo s stališča posameznika in s stališča družbe. S stališča posameznika je prvi jezik tisti, ki se ga človek začne učiti kot prvega.⁴ Po navadi je to materinščina oz. jezik staršev. Drugi jezik je tisti, ki se ga nekdo začne učiti v okolju, kjer se ta jezik uporablja kot primarno sredstvo komunikacije (Pirih Svetina 2005).⁵ S stališča družbe pa je prvi jezik tisti, ki ima prednost v večjezikovni skupnosti (Ferbežar 1997). Prvi jezik lahko pomeni tudi tisti jezik, ki ga najbolje obvladamo, po navadi je to materinščina, še zlasti, če v njem poteka tudi šolanje in se jezik razvije v vsej svoji funkcionalnosti, ni pa nujno, da tako tudi ostane – prvi jezik lahko postane tudi šibkejši jezik, ta pojav je pogost pri otrocih priseljencih, saj so deležni izobrazbe v drugem jeziku, ki zato postane vitalnejši. Učenci priseljenci se torej naravno srečujejo z vsaj dvema jezikoma, prvim (jezikom svojih staršev) in drugim (jezikom

⁴ Govorimo tudi o *rojenih govornicah*.

⁵ Tudi *jezik okolja*.

novega okolja).⁶ Šolanje ima na razvoj sporazumevalne zmožnosti v obeh jezikih ključen vpliv.⁷ Pojem *slovenščina kot drugi jezik* v zvezi z izobraževanjem učencev priseljencev izpostavljam zaradi več razlogov. Navajanje tega pojma v dokumentih in priporočilih pomeni, da se zakonodajalci najverjetneje zavedajo posebne jezikovne situacije, v kateri se ob prihodu v novo državo znajdejo učenci priseljenci, in so verjetno pripravljeni izvršiti določene ukrepe, ki bi učencem omogočili uspešno učenje novega jezika. Učiteljem in drugim načrtovalcem pouka pa je to poimenovanje informacija za konkretno načrtovanje pouka: govorci slovenščine kot drugega jezika imajo drugačen izhodiščni položaj za učenje slovenščine in drugih predmetov, drugačno sporazumevalno zmožnost in drugačne potrebe, kar vpliva tako na izbiro vsebin kot pristopov. Ustrezen način razvijanja sporazumevalne zmožnosti v slovenščini učencem priseljencem omogoča posledično tudi uspešno usvajanje učne snovi. Razvita sporazumevalna zmožnost je namreč eden od ključnih dejavnikov, ki vplivajo na to, da učenec priseljenec v procesu šolanja pridobi enaka znanja, kot jih pridobijo učenci rojeni govorci, enakovreden dostop do znanja pa je ena od temeljnih pravic vsakega otroka.

2.1

Vloga slovenščine kot enega izmed ključnih pogojev za uspešno vključevanje učencev priseljencev v slovenske šole je bila v šolskih dokumentih prvič jasneje izpostavljena v *Strategiji vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja*.⁸ V tem dokumentu je tudi jasno izraženo, da gre pri učencih priseljencih večinoma za govorce slovenščine kot drugega jezika, ki potrebujejo drugačen način poučevanja slovenščine.

Pojem *slovenščina kot drugi jezik* je rabljen tudi v *Beli knjigi* (2011), ki v uvodnem delu eksplicitno poudarja pomen znanja slovenščine za učinkovito in pravičnejšo integracijo učencev in dijakov priseljencev. Predlaga tako obliko

⁶ V šoli se v okviru obveznih in izbirnih predmetov učijo tudi tujih jezikov. O učenju tujega jezika govorimo, kadar se ga učeči se uči v okolju, v katerem ta jezik normalno ni v uporabi (Pirih Svetina 2005). V članku tega učenja posebej ne izpostavljam. Učenci priseljenci se namreč znajdejo v podobni situaciji kot slovenski učenci, še zlasti, če se vključijo v razred, v katerem se v Sloveniji tak pouk šele začne. Večje težave imajo učenci, če v šoli v matični državi takega pouka niso imeli ali pa je bil pouk manj uspešen in morajo znanje nadoknaditi, podobno kot se to lahko zgodi tudi pri drugih predmetih.

⁷ V mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o *Zeleni knjigi* je pomen šole pri vključevanju učencev priseljencev posebej poudarjen, saj naj bi se v šoli vzpostavili prvi socialni stiki zunaj družine, zato bi morali izobraževalni organi posebno pozornost nameniti učiteljem, ker so ti neposredno odgovorni za dosežke učencev. Posebej je poudarjen tudi pomen znanja nacionalnega jezika, ki je predpogoj za uspeh v šoli. To vprašanje doslej ni bilo ustrezno obravnavano, ker se je znanje jezika zamenjevalo s sposobnostjo komuniciranja – predlagani so tečajji učenja nacionalnega jezika. Veliko pozornosti se pri načrtovanju izobraževanja otrok priseljencev namenja tudi kakovostnemu poučevanju prvih jezikov priseljencev.

⁸ Za pregled zakonov, ki opredeljujejo učenje slovenščine, gl. *Strategijo* in članek M. Knez *Jezikovno vključevanje (in izključevanje) otrok priseljencev* (2009).

učenja slovenščine, ki bo učencem omogočala učinkovito jezikovno napredovanje in jih hkrati ne bo izključevala ali marginalizirala. Predlagana je strnjena začetna oblika jezikovnega tečaja (do 240 ur) in po potrebi nadaljevanje dodatnega učenja slovenščine v okviru diferenciacije in individualizacije rednega pouka, vključena pa bi bila tudi pomoč učencev s podobno izkušnjo (učenci tutorji). Da bi bil potek takega pouka uspešen, je treba zagotoviti ustrezno oceno oziroma presojo o potrebah posameznega učenca in njegovem napredovanju, ustrezno oblikovati skupine učencev po predznanju in starosti, dodatno usposobiti učitelje za poučevanje slovenščine kot drugega jezika, pripraviti učne načrte in učna gradiva. Posebej je poudarjeno tudi vzpodbujanje staršev k učenju slovenščine.

Učni načrt za tečaj slovenščine za dijake tujce⁹ pojma *slovenščina kot drugi jezik* ne uporablja. V opredelitvi tečaja je natančneje opredeljen le uporabnik – tečaj je namenjen dijakom tujcem, katerih materni jezik ni slovenščina in ki slovenščine še ne znajo, se pa vključujejo v slovenski srednješolski sistem. Glede na to, da je učni načrt nastal v okviru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, bi pričakovali bolj eksplicitno opredelitev pojma, zato morda kratko pojasnilo, ki nakazuje tudi trenutno pojmovanje slovenščine v naših šolah: v učnem načrtu je bila prvotno (v verziji, ki je bila pred procesom potrjevanja predložena ministrstvu za šolstvo) slovenščina opredeljena kot *drugi jezik* (v skladu s podobnimi dokumenti drugih evropskih držav), namesto *dijaki tujci* je bil rabljen izraz *dijaki priseljenci* (v skladu s *Strategijo* in drugimi evropskimi dokumenti)¹⁰ in med dejavniki, ki pomembno vplivajo na uspešnost tečaja, je bila navedena usposobljenost učitelja. Ministrstvo navedenih poimenovanj ni sprejelo, in sicer z obrazložitvijo, da se je treba držati terminologije v obstoječih zakonih (prim. *Zakon o tujcih*, *Zakon o osnovni šoli*), o slovenščini kot o drugem jeziku pa se lahko govori le v kontekstu obeh avtohtonih manjšin. To kaže na določeno stopnjo togosti pri razumevanju jezikovnega položaja učencev priseljencev, ki se deloma izkazuje tudi pri načrtovanju in izvajanju ukrepov.

Tudi *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* izpostavljajo učenje slovenščine kot ključni element za zagotavljanje možnosti komunikacije.¹¹ Otroke je treba spodbujati k rabi jezika (maternega, slovenskega ali mešanice obeh) v različnih funkcijah in pri različnih dejavnostih. Vrtci, šole in dijaški domovi naj spodbujajo učenje jezika učnega okolja – to je slovenščine in maternega jezika posameznega otroka. Opozorjeno je na to, da je vsak strokovni

⁹ Učni načrt je nastal v projektu *Uspešno vključevanje otrok, učencev in staršev migrantov*, ki ga je izvajal Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

¹⁰ Besedna zveza *učenci tujci* se v tem pomenu v kontekstu migracij že dolgo časa ne uporablja več, ker ni v skladu z razumevanjem procesa integracije. Namesto tega poimenovanja lahko v dokumentih, strokovnem in raziskovalnem gradivu zasledimo druga poimenovanja: *otroci oz. učenci priseljenci/migranti*, *učenci migrantov*, *učenci z migrantskim ozadjem*, *učenci v mobilnosti* ipd.

¹¹ Prva različica *Smernic* (*Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah*) je nastala leta 2009, zadnjič pa je bil dokument dopolnjen leta 2012 (*Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole*).

delavec oziroma učitelj tudi učitelj jezika, zato morajo biti vsi učitelji osveščeni in seznanjeni s slabšim znanjem slovenščine tako pri na novo priseljenih otrocih kot pri drugi generaciji priseljencev. Učencem, ki zaradi neznanja oziroma pomanjkljivega znanja potrebujejo pomoč, se ob vstopu v šolo organizira učenje ali izpopolnjevanje v znanju slovenščine, ukrepi pa se izvajajo tudi v nadaljevanju šolanja, pri čemer se stopnja in obseg učenja prilagodi ravni ugotovljenih individualnih jezikovnih zmožnosti in potrebam. Po potrebi se tudi v nadaljnjih letih šolanja organizira pomoč pri učenju slovenščine, bodisi nadaljevalno ali skupinsko, v okviru nadaljevalnih tečajev, dopolnilnega pouka, obveznih izbirnih predmetov. Smernice sicer začetnega učenja slovenščine izrecno ne opredeljujejo kot učenje slovenščine kot drugega jezika (izjemoma je ta izraz rabljen v četrtem sklopu, kjer sta izpostavljena pomen specifične vloge poučevanja in učenje slovenščine kot tujega, drugega in učnega jezika, ki pa ni podrobneje obrazloženo), opozarjajo pa na to, da mora šola zagotoviti, da učence priseljence poučujejo učitelji, ki so usposobljeni za poučevanje slovenščine kot drugega jezika in imajo razvite medkulturne kompetence.

Zagotavljanje učenja slovenščine kot drugega jezika je izpostavljeno tudi v *Osnutku nacionalnega programa za jezikovno politiko* (2012),¹² ki se naslanja na priporočila *Bele knjige*, posebej pa izpostavlja potrebo po sistematičnem usposabljanju vzgojiteljev in učiteljev, ki poučujejo otroke in dijake, katerih prvi jezik ni slovenščina, v dopolnjenem *Osnutku* (januarja 2013)¹³ pa so med ukrepi navedena še seznanjanje ravnateljev in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika, oblikovanje učnega načrta za slovenščino kot drugi jezik ter definiranje obsega in oblike učenja slovenščine kot drugega/tujega jezika.

2.2

Razlikovanje med pojmom *prvi* in *drugi jezik* oziroma razumevanje obeh pojmov in s tem tudi zmožnosti in potreb učencev je, kot že omenjeno, pomembno tudi s pedagoško-didaktičnega vidika, saj se vsebine in pristopi pri poučevanju in preverjanju znanja J1 in J2 bistveno razlikujejo. Učenci rojeni govorniki svoje dobro znanje slovenščine v šoli nadgrajujejo.¹⁴ Pri pouku slovenščine je ob razvijanju že dobre sporazumevalne zmožnosti, ki so jo učenci pridobili v naravnem procesu usvajanja jezika, izpostavljeno razmišljanje in kritično sprejemanje raznovrstnih neumetnostnih in umetnostnih besedil, vrednotenje le-teh, prepoznavanje tipičnih prvin besedil, prepoznavanje branja kot užitka ali intelektualni izziv, čustveno in

¹² <http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/zakonodaja/predlogi/kultura/NPJP12-16_osnutek_april_2012.pdf>. (Dostop 15. 9. 2012.)

¹³ <http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Obvestila/Kultura/NPK2013_2016.pdf>.

¹⁴ Seveda prihaja tudi pri rojenih govornikih do razlik v sporazumevalni zmožnosti, vendar je njihova sporazumevalna zmožnost v primerjavi z učenci, ki so v učenju slovenščine začetniki, zelo visoka.

estetsko doživljanje prebranega literarnega dela¹⁵ (prim. obstoječe učne načrte za slovenščino za osnovno šolo in gimnazijo),¹⁶ torej zahtevne dejavnosti, ki jih lahko uspešno opravi le govorec, ki z osnovnim sporazumevanjem nima težav. Učencem priseljencem, ki se s slovenščino srečujejo prvič in se jo morajo naučiti »od začetka«,¹⁷ so ti cilji nedosegljivi, še zlasti, če so govorci oddaljenih jezikov in jim njihov prvi jezik ni bistveno v pomoč niti pri receptivnih dejavnostih (poslušanje, branje).

Razkorak med sporazumevalno zmožnostjo J2-učencev in nalogami, ki jih morajo po učnih načrtih in v šolskih učbenikih opraviti učenci pri rednem pouku slovenščine, je tako velik, da v začetni fazi učenja slovenščine težko razmišljamo o kakih smiselnih in učinkovitih prilagoditvah učne snovi, četudi bi se tega lotili z veliko premisleka, zato je smiselno pri načrtovanju začetnega pouka slovenščine za učence priseljence v ospredje postaviti tiste vsebine, ki jim bodo omogočile razvijanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti, potrebnih za sporazumevanje v vsakdanji komunikaciji in pri spremljanju drugih predmetov, metajezikovnemu in literarnemu vedenju pa nameniti nekaj več pozornosti šele v kasnejših fazah učenja jezika. Didaktika slovenščine kot drugega jezika je pri začetnem poučevanju po pristopih (in tudi vsebini pouka) bližja didaktiki slovenščine kot tujega jezika kot pa didaktiki slovenščine kot prvega jezika, saj gre pri pouku za podobne vsebine, razlikujejo pa se okoliščine poučevanja in dejanske potrebe učencev: učenci priseljenci nujno potrebujejo slovenščino za preživetje v novem okolju, za učence, ki se slovenščino učijo kot tuji jezik, pa pomeni slovenščina enega od možnih jezikov, ki jih bodo lahko v prihodnosti uporabljali, in zanje ni življenjskega pomena.¹⁸ Situacija učencev, ki so vključeni v prvo vzgojno-izobraževalno obdobje (zlasti v prvi in drugi razred), je z jezikovnega vidika nekoliko lažja, saj se tako kot njihovi sošolci srečujejo z začetnim opismenjevanjem, s sistematičnim razvijanjem zmožnosti branja, s konkretnim besediščem, ki označuje predmete v bližnji okolici in pojave, ki so jim znani. Besedila, ki jih obravnavajo, so kratka in preprosta, učbeniki in delovni zvezki pa bogato opremljeni s slikovnim gradivom. V prvem razredu sta pri pouku navzoči učiteljica in vzgojiteljica, zato je znotraj razreda lažje organizirati prilagojen pouk. Vsi učenci s šolanjem šele začenjajo ali pa so bili v svoji državi v šolo vključeni šele kratek čas, zato med učenci v znanju tudi še ni tako velikih razlik, ki so posledica drugih šolskih sistemov ali

¹⁵ Ker se znanje jezika, poznavanje kulture, iz katere izvirajo besedila, bistveno razlikujeta od znanja slovenskih učencev oz. od učencev, ki so deležni pouka iste književnosti v svojem maternem jeziku, je jasno, da tudi pouk književnosti ne more potekati na enak način (Grosman 2004).

¹⁶ Prim. *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*: <http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf>. (Dostop 15. 9. 2012.) Prim. tudi *Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija*: <http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_SLOVENSICINA_gimn.pdf>. (Dostop 15. 9. 2012.)

¹⁷ Učenci ob začetku učenja drugega jezika seveda niso »tabula rasa«. Pri učenju novega jezika jim pomagajo znanje prvega jezika, splošno vedenje, strategije učenja in izkušnje, ki so si jih pridobili v preteklih letih šolanja ipd.

¹⁸ Otroci se slovenščine zelo redko učijo kot tujega jezika. Po navadi gre za drugi jezik (npr. v zamejstvu ali v Sloveniji).

stopnje zahtevnosti v šoli. Ker so torej vse okoliščine nekoliko lažje kot v višjih razredih, je ta čas za učence priseljence zelo pomemben, saj jih lahko učitelj z načrtovanim in usmerjenim delom dobro pripravi na jezikovne zahteve v višjih razredih. Učenci, ki se vključujejo v drugo, tretjo triado ali v srednjo šolo, pa se znajdejo v zelo zahtevni jezikovni situaciji.¹⁹ Ob vseh vzorcih, ki se jih morajo naučiti za vsakdanje sporazumevanje, morajo obvladati še akademski jezik, v katerem poteka učni proces. Učenci torej novo vsebino, tudi nove koncepte, ki jih v prvem jeziku še niso usvojili, spoznavajo v drugem jeziku, kar ima, če v drugem jeziku nimajo dovolj razvite kompetence, pomemben vpliv na njihov spoznavni razvoj. Zato je pomembno, da se učitelji, šolski delavci in pripravljavci normativnih podlag zavedajo jezikovnih potreb učencev priseljencev, upoštevajo njihove specifične in zagotovijo pogoje, v katerih se bo učenec priseljenec lahko čim hitreje naučil jezika in se začel aktivno vključevati v pouk oziroma bo začel znanje pridobivati v čim bolj podobnem obsegu kot učenec rojeni govorec.

3 Nekje je treba začeti

V Sloveniji se področje poučevanja učencev priseljencev šele ureja. Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje je odprla problematiko jezikovnega in socialnega vključevanja učencev priseljencev, posledično se je v letih 2008–2012 ob finančni podpori Evropskih socialnih skladov in Ministrstva za šolstvo in šport začelo izvajati več projektov, ki so s svojimi spoznanji in rezultati vplivali na oblikovanje drugih dokumentov, naštetih v prvem poglavju. Dejavnosti v projektih so bile namenjene razvijanju novih pristopov pri poučevanju in pripravi priporočil za uspešno socialno in jezikovno vključevanje učencev priseljencev.

3.1

V okviru projekta *Uspešno vključevanje otrok, učencev in staršev migrantov v VIZ*, ki so ga izvajali Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik,²⁰ konzorcij srednjih šol pod vodstvom Srednje ekonomske šole Ljubljana²¹ in konzorcij osnovnih šol pod vodstvom OŠ Koper,²² je bil pripravljen koncept tečajev slovenščine za učence in starše priseljence ob vključitvi učenca v slovensko šolo. Na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik smo izvedli pet pilotnih tečajev slovenščine, ki so bili namenjeni učencem in dijakom priseljencem ob začetku

¹⁹ Prim. tudi raziskavo *Večkulturno/večjezično okolje in šola* (Nečak Lük idr. 1994).

²⁰ Gl. spletno stran projekta: <http://www.centerslo.net/l2.asp?L1_ID=8&L2_ID=94&LANG=slo>. (Dostop 10. 9. 2012.)

²¹ <http://www.seslj.si/splet/index.php?option=com_content&view=article&id=179:spletna-stran-projekta-migranti&catid=63:projekt-migranti&Itemid=2825>. (Dostop 10. 9. 2012.)

²² Gl. publikacijo *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* (Koper, 2010).

njihovega šolanja v Sloveniji ter njihovim staršem.²³ Tečaji so bili zelo intenzivni (pouk je potekal štirinajst dni vsak dan po šest šolskih ur, skupaj torej 60 ur) in so, kot so poročale šole, bistveno pripomogli k uspešni vključitvi otrok v pouk in druge šolske dejavnosti. Potekali so na izbranih šolah (v Ljubljani na OŠ Spodnja Šiška, v Kranju na OŠ Jakoba Aljaža in OŠ Matije Čopa), vanje pa se je vključilo 220 udeležencev s širšega ljubljanskega in kranjskega področja, od tega 176 učencev in dijakov in 46 staršev.²⁴ Podobno obliko pouka so na nekoliko manjšem vzorcu (okoli 40 udeležencev v dveh letih) preizkusili tudi na OŠ Koper. Tudi ta tečaj je potekal centralno – na OŠ Koper – in so bili vanj vključeni učenci različnih osnovnih šol. Obseg tečaja je bil nekoliko krajši (20 ur) in so ga poimenovali *pripravljalnica*, vanj pa so vključili še začetni pouk italijanskega jezika ter vsebine iz državljanske in domovinske vzgoje ter etike in kulturne dediščine, ki je na Obali tudi jezik okolja.²⁵ Razvijalci obeh oblik tečajev smo ugotavljali zelo pozitivne učinke take oblike učenja, ki so se kazali tako v večji in (in v razmeroma kratkem času pridobljeni) sporazumevalni zmožnosti učencev kot tudi v povečani samozavesti učencev. Tako s strani otrok in staršev kot s strani šol so bili ti tečaji zelo dobro ocenjeni in razumljeni kot velika pomoč pri začetnem učenju slovenščine. Šole so po končanih projektih želele nadaljevati s tako obliko začetnega poučevanja slovenščine,²⁶ vendar zaradi finančnih omejitev takih tečajev po koncu projekta ni bilo več možno izpeljati. So pa šole, kolikor so jim to dopuščala finančna sredstva, na podlagi teh izkušenj poskušale same organizirati čim bolj strnjene in načrtovane pouke.

V okviru projekta *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov* je bil sprejet učni načrt za tečaj slovenščine za dijake tujce, pripravljen je bil tudi predlog učnega načrta za učence priseljence v vrtcu in osnovni šoli, izšlo je učno gradivo *Slika jezika*, pripravljen je bil predlog učnega načrta za medkulturno učenje (pripravil ga je konzorcij srednjih šol), razviti so bili različni pristopi za socialno vključevanje dijakov migrantov v šolsko skupnost. V okviru Zavoda RS za šolstvo so bili pripravljeni že omenjene *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrte in šole*²⁷ in predlog *Učnega načrta za dopolnilni pouk maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev*.

V projektu *Strokovne podlage, strategije in teoretske tematizacije za izobraževanje za medkulturne odnose ter aktivno državljanstvo*,²⁸ ki ga je v sodelovanju s

²³ V tečaj smo vključili tudi učence, ki so slovenske šole obiskovali že preteklo leto, vendar v znanju slovenščine niso napredovali.

²⁴ Več o tem gl. *Otroci priseljenci v slovenskih šolah – njihovi prvi koraki v slovenščino* (Knez 2010) in spletno stran Centra za slovenščino: <<http://www.projektmigranti.si>>. (Dostop 15. 9. 2012.)

²⁵ Gl. publikacijo *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule*.

²⁶ Prim. *Otroke migrante vržemo v razred. Pa bo, kar bo. Namesto da bi jim pomagali*: <<http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/1042539285>>, dostop 12. 10. 2012; Vižintin (2010): *Razvijanje medkulturne kompetence in podpora šolam v okolju*; Soklič (2012): *Položaj učencev po prehodu v novo jezikovno-kulturno okolje v slovenski osnovni šoli* (magistrsko delo).

²⁷ <http://www.zrss.si/pdf/250811092039_smernice_dopolnitev.pdf>. (Dostop 10. 9. 2012.)

²⁸ Več o projektu v članku M. A. Vižintin *Razvijanje medkulturne kompetence in podpora šolam v okolju*, gl. tudi spletno stran projekta: <<http://www.kultegracija.si/prispevki/35-strokovne-podlage-strategije-in-teoretske-tematizacije-za-izobrazevanje-za-medkulturne-odnose-ter-aktivno-dravljanstvo.html>>. (Dostop 10. 9. 2012.)

Pedagoškim inštitutom izvajal Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, so bili predstavljeni teoretični koncepti za medkulturno kompetenco, predlagani pa so bili tudi načini vključevanja, predlogi za oblikovanje in izvajanje učnih načrtov ter izobraževalnih programov za vse stopnje izobraževanja. Nekatera priporočila izvedenih projektov so bila sicer vključena v predloge *Smernic za izobraževanje otrok priseljencev* in *Belo knjigo* 2011, omenjena so tudi v obeh osnutkih *Nacionalnega programa za jezikovno politiko*, vendar do premikov na sistemski ravni še ni prišlo.

3.2

Ob izpeljavi projektnih nalog, številnih posvetih na temo izobraževanja učencev priseljencev, izobraževalnih seminarjih za učitelje in konkretnem delu z učenci in starši priseljenci smo prišli do številnih opažanj in zaključkov, ki bi jih želela (v zvezi z učenjem slovenščine) posebej izpostaviti.

- Učenje jezika²⁹ je kompleksen proces, na katerega uspešnost vpliva cela vrsta notranjih in zunanjih dejavnikov: biološko-fizični dejavniki (spol, starost, telesno stanje), psihološki dejavniki, npr. mentalne sposobnosti učenca, njegova osebnost, značaj, jezikovna nadarjenost, motivacija ali pripravljenost za učenje, stališča, prvi jezik, splošno znanje oziroma vedenje o svetu, njegov družbeno-ekonomski status, učno okolje in pogoji učenja (Pirih Svetina 2005). Prepričanje, da se otroci naučijo jezika mimogrede in brez težav, se pri večini šolajočih se priseljencev ni izkazalo za resnično. Učenje jezika je uspešnejše, če je učenec izpostavljen primernemu vnosu novega jezika, če se učencem zagotovi sistematičen in kontinuiran način učenja slovenščine: v okviru posebnega pouka, pri rednem pouku slovenščine – če se za učence pripravijo smiselne in zanje relevantne prilagoditve – in pri pouku vseh predmetov, če učitelji upoštevajo njihov jezikovni primanjkljaj in aktivno razvijajo sporazumevalno zmožnost pri vseh predmetih (t. i. akademski jezik).

²⁹ Učenja jezika ne razumemo zgolj kot učenje slovnice, besedišča in pravopisa. Ob učenju jezika učenci uporabljajo svoje splošne zmogljivosti, pa tudi sporazumevalno zmožnost, ki poleg jezikovne zmožnosti (leksikalna, slovnična, semantična, fonološka, pravopisna in pravorečna zmožnost) zajema tudi pragmatične (tvorjenje jezikovnih funkcij, govornih dejanj, obvladovanje diskurza, koherence in kohezije, prepoznavanje besedilnih vrst in oblik ipd.) in sociolingvistične zmožnosti (prim. SEJO). Učenje jezika zajema torej poleg jezikovnih in pragmatičnih prvin tudi kulturni kontekst, t. i. sociokulturno vedenje – vedenje o družbi in kulturni skupnosti, v kateri se jezik govori. To znanje je za učenca precejšnjega pomena, ker ponavadi ni del njegovih predhodnih izkušenj. Ob učenju jezika torej učenec spoznava značilnosti določene družbe in njeno kulturo (vsakdanje življenje, življenjske okoliščine, medosebne odnose, vrednote, prepričanja in stališča, družbene konvencije, govorico telesa, obredno vedenje). Skupni evropski jezikovni okvir govori tudi o medkulturni ozaveščenosti. Gre za poznavanje, zavedanje in razumevanje odnosa med izvornim okoljem in okoljem nove skupnosti. Zavedanje o regionalnih in kulturnih raznolikostih pomaga umestiti oba jezika v kontekst.

- Začetno učenje slovenščine je zaradi značilnosti slovenščine v primerjavi z nekaterimi drugimi jeziki na začetku nekoliko bolj zahtevno. Učenec se mora ob vsem novem besedišču in sporazumevalnih vzorcih soočiti še s številnimi slovničnimi vzorci, ki lahko, če jih ne usvoji postopoma in v rabi, izgledajo kot nepregledna množica pravil in izjem, ki jih ne bo nikoli mogoče obvladati. Že pri tvorjenju zelo preprostega vsakdanjega besedila mora govorec aktivirati svoje znanje o rabi sklonov, glagolskih oblik, osnovnih veznikov in predlogov, zato je pomembno, da pouk oblikujemo tako, da se učenec postopoma seznani s posameznimi vzorci – seveda ne izolirano, ampak v ustreznem komunikacijskem kontekstu (Knez idr. 2010). Da bi to usvojil (avtomatiziral), so potrebni predvsem čas in velika količina vaj ter možnosti za ustno in pisno sporazumevanje. Pri izpeljavi tečajev v projektu *Uspešno vključevanje otrok, učencev in staršev migrantov v VIZ*, v katere so bili vključeni tudi učenci, ki so eno leto že obiskovali slovensko šolo, se je izkazalo, da nesistematično voden pouk vodi do fosilizacije napak in s tem posledično do stagnacije v sporazumevalni zmožnosti.
- Motivacija za učenje novega jezika je pogoj, ki se pri poučevanju jezikov še posebej izpostavlja. K ohranjanju motivacije in veselja do učenja bistveno pripomorejo prijazno učno okolje, pozitivna vzpodbuda učiteljev in sošolcev in opazanje lastnega napredka. Učenci (tudi njihovi straši), ki se priselijo v Slovenijo ob začetku šolanja, večinoma nekako pričakujejo, da se bodo morali naučiti novega jezika in da najverjetneje to ne bo najlažje. Za učenje so večinoma motivirani, zato je ključno, da se s poučevanjem jezika začne takoj.
- V Sloveniji dodatni pouk slovenščine za učence priseljence pogosto poteka enkrat ali dvakrat na teden po eno ali dve uri, kar je za doseganje hitrega napredka premalo.³⁰ Začetni pouk slovenščine je smiselno organizirati tako, da je za učence kar se da intenziven in v celoti prilagojen zmožnosti učenca, dejavnosti pa so načrtovane tako, da od učenca nenehno zahtevajo aktivno sodelovanje. Čas, ko je učenec v svojem razredu zaradi neznanja jezika le nemi opazovalec dogajanja, je izgubljen in naj bo čim krajši. Učitelji namreč opozarjajo, da učenecem motivacija za učenje zaradi neznanja jezika prav zaradi začetne neaktivnosti in navajanja na pasivnost pada. Seveda je lahko zadržanost učenca, zlasti ob všolanju, tudi posledica kulturnega šoka in mu je smiselno dati nekaj časa, da se na novo šolo navadi, vendar je to obdobje v prijaznem učnem okolju kratko. Prav zaradi velike količine znanja, ki ga morajo učenci usvojiti na začetku učenja slovenščine, če

³⁰ Učitelji, ki se udeležujejo naših izobraževanj, pogosto izpostavljajo svojo stisko, v kateri se znajdejo, ko učenecem nudijo dodatni pouk slovenščine ali učno pomoč. Od njih se namreč pogosto pričakuje, da bodo v eni ali dveh urah na teden učenca učinkovito naučili slovensko, hkrati pa nadoknadili tudi učno snov, ki ji učenec zaradi neznanja jezika ne more slediti. Tako te ure velikokrat niso namenjene sistematičnemu učenju slovenščine kot drugega jezika, ampak (zaradi omejenega jezikovnega znanja) večinoma neuspešnemu »krpanju lukenj« pri drugih predmetih in pri rednem pouku slovenščine.

se želijo sporazumevati in slediti pouku, smo zaradi dobrih rezultatov, ki smo jih pri poučevanju v okviru projekta *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v VIZ* dosegli na Centru za slovenščino, predlagali začetni pouk v čim bolj strnjeni obliki, torej več ur na dan v zaporednih dneh ali vsaj večkrat na teden. Ob predlogu takih tečajev pa se postavljajo tudi vprašanja, na katera bo ob morebitnem sistemskem uvajanju te oblike treba jasno odgovoriti: Koliko časa naj trajajo taki tečaji? Kje, kako, kolikokrat na leto naj se izvajajo? Kdo bo poučeval na tečajih? Kako bo poskrbljeno za še zmeraj potrebno dodatno izpopolnjevanje v slovenščini po koncu tečaja? Kako/Od kod se bodo tečaji financirali? Ali so res tečaji najboljša oblika? Lahko predvidimo kakšne negativne posledice? So primerni za vsa okolja? Kako razviti merske instrumente za preverjanje jezikovnega znanja? ipd. Nekaterim odgovorom smo se na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik približali že med izvajanjem našega tečaja, na nekatera vprašanja pa bo treba odgovore še poiskati.

- Pri poučevanju in učenju nasploh je učiteljeva vloga ključna, še zlasti v kontekstu poučevanja otrok priseljencev. S svojim pristopom in zgledom pomembno vpliva tudi na šolsko in širšo skupnost, ki se od njega uči ustreznega ravnanja. V odnosu do učencev izraža tolerantnost do nejasnih, nepredvidljivih situacij, fleksibilnost, zavedanje lastne kulturne identitete, zanimanje za kulturo drugega, odprtost za nove izkušnje, upoštevanje mnenj, sposobnost prilagajati se vrednotam drugih, etično vedenje, potrpežljivost, zavzetost, interpersonalne veščine, empatijo, smisel za humor, to pomeni, da ima razvito medkulturno kompetenco (Vižintin 2011; Vrečer 2009). Pristopi pri poučevanju govorcev slovenščine kot drugega/tujega jezika se bistveno razlikujejo od poučevanja domačih govorcev, in sicer tako pri slovenščini kot pri drugih predmetih, zato je treba ustrezno usposobiti vse učitelje. V času dodiplomskega študija študentom raznih smeri³¹ doslej še ni omogočeno, da bi bili deležni predavanj s področja didaktike slovenščine kot drugega jezika. Na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik je sicer vsako leto razpisan specializiran seminar za učitelje, ki poučujejo otroke priseljence, vendar je ta plačljiv in se ga učitelji večinoma udeležujejo le, če jim stroške izobraževanja lahko pokrije šola, nekateri pa stroške krijejo sami. Država torej študentom in učiteljem ne omogoča brezplačnega izobraževanja s tega področja, zato morajo za izobraževanje poskrbeti sami ali pa njihove šole. Učiteljem je sicer lahko v pomoč obsežno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika za odrasle, ki ga ponuja Center za slovenščino. Ob različnih učbenikih,³² ki vsebujejo ključne vsebine pri učenju slovenščine kot TJ/J2 in so lahko tudi dober zgled, kako prilagoditi snov tudi pri drugih predmetih (npr. kako didaktizirati besedila, razložiti besedišče), so na

³¹ Na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik vsako leto pripravimo začetno in nadaljevalno izobraževanje (skupaj 40 ur) za študente, ki jih ta problematika posebej zanima.

³² Gl. spletno stran Centra za slovenščino, Založništvo: <http://www.centerslo.net/11.asp?L1_ID=7&LANG=slo>.

voljo tudi kvalitetni priročniki, ki učitelja vodijo pri pripravi na pouk in izpostavljajo strokovne probleme, na katere lahko naleti med poukom, prav tako so pomembno vodilo pri oblikovanju in vrednotenju pouka razni priročniki, ki so nastali pod okriljem Sveta Evrope in imajo svojo različico tudi v slovenščini.³³

- Razumevanje jezikovne (in tudi socialne) situacije, v kateri se znajdejo učenci priseljenci, pomembno vpliva na pričakovanja vseh, ki so udeleženi v procesu šolanja. Raziskave so pokazale, da potrebujejo učeči se, če živijo v državi, kjer se ta jezik govori, najmanj pet let (velikokrat še dlje), da se v svoji sporazumevalni zmožnosti začnejo približevati stopnji rojenega govorca (Ahrenholz 2010). Učenci zaradi specifičnih jezikovnih in socialnih lastnosti ob všolanju potrebujejo drugačen pristop pri poučevanju (tako slovenščine kot drugih predmetov) in vrednotenju znanja, vendar morajo vsi podporni ukrepi voditi k temu, da učenci v procesu šolanja dosežejo največ, kar zmorejo, to pa je, če se povrnemo k švedskemu idealu, zapisanemu v Uvodu, toliko, kot zmorejo učenci rojeni govorce, ki živijo v podobnih socialno-ekonomskih okoliščinah. Zaradi premalo podpornih mehanizmov namreč v šoli učenci nimajo možnosti, da bi se v zadostni meri naučili jezika, s tem pa tudi snovi pri drugih predmetih, česar se zavedajo tudi učitelji, ki jim v danih razmerah ne morejo nuditi dovolj pomoči, zato so nekako zadovoljni, če učenci dosežejo vsaj minimalne standarde znanja, ali pa jim celo nekoliko pogledajo skozi prste. Učenci se na te minimalne zahteve navadijo in tako lahko postane neznanje jezika tudi izgovor za njihovo nedelo in dosežejo manj, kot bi sicer. Zasledovati je torej treba cilj, da otroci priseljenci v procesu šolanja dejansko pridobijo potrebno znanje, ki jim bo omogočalo nadaljnje izobraževanje in vstop na trg dela, ne pa služilo le dokazovanju formalne izobrazbe.³⁴ Poseben razmislek bi bil potreben tudi ob učnih načrtih za slovenščino (kot prvi jezik). Učenci priseljenci so, če proces učenja novega jezika poteka uspešno, slej ko prej zmožni slediti tudi vsebinam iz učnega načrta, namenjenega rojenim govorcem.³⁵ Pa so vse vsebine zanje res relevantne? Bodo v tako

³³ *Preživetvena raven v slovenščini* (Pirih Svetina idr. 2004); *Opisi ravni jezikovnega znanja* (Pirih Svetina idr. 2004); *Sporazumevalni prag za slovenščino* (Ferbežar idr. 2004); *Skupni evropski jezikovni okvir* (Ferbežar idr. 2011); *Priročnik za avtorje testnih gradiv* (Ferbežar idr. 2004); evropski jezikovni listovniki za različne starostne stopnje: <http://www.mss.gov.si/si/solstvo/razvoj_solstva/jezikovno_izobrazevanje/evropski_jezikovni_portfolioevropski_jezikovni_listovnik_ejl/>. (Dostop 8. 7. 2011.)

³⁴ Učitelji poročajo, da se žal velikokrat dogaja, da se učenci na pamet naučijo fakte, ki jih sicer ne razumejo. Znajo npr. naštetih industrijske panoge, ne razumejo pa pojma tovarna.

³⁵ V nekaterih državah, npr. na Švedskem in Norveškem, imajo učenci vsa leta šolanja možnost obiskovati pouk švedščine ali norveščine kot drugega jezika. Dejstvo, da se morda pri izbiri in prilagajanju snovi najtežje prilagajamo prav pri rednem pouku slovenščine, je delno razvidno tudi iz *Šmernic*. V tretjem sklopu, kjer *Šmernice* opredeljujejo obseg, oblike in načine prilagajanja vzgojno-izobraževalnega dela, je zapisano, da se učencem priseljemcem omogoči prilagoditev ocenjevanja pri predmetih med drugim tudi s pomočjo prevajanja besedila kontrolne naloge, vendar je pri tem slovenščina izrecno izvzeta, čeprav bi bila na začetku šolanja po našem mnenju taka pomoč še kako dobrodošla. Navodila so namreč velikokrat bistveno težje razumljiva kot pa besedilo naloge, prav tako je del snovi pri slovenščini povezan s faktičnim znanjem, ki ga učenec lahko pridobi tudi v svojem prvem jeziku, če ga še ni zmožen sprejemati v slovenščini.

kratkem času, kot poteka šolanje, res zmožni zadostiti vsem zahtevam, ki jih pred učence postavlja matura ali nacionalna preverjanja znanja? S čim bodo res obogatili svojo sporazumevalno zmožnost, katere vsebine pa so morda nepotreben balast? Učenci priseljenci pomenijo za pouk slovenščine posebno obogatitev. Tako učitelji kot učenci rojeni govorniki spoznavajo svoj jezik v drugi luči. Zanje pomeni to priložnost, da na slovenščino pogledajo z druge perspektive – od spodaj navzgor. Vprašanja o slovenščini J2-govorcev, ki si jih kot rojeni govorniki niso vajeni postavljati, ker jezik uporabljajo avtomatično, v njih zbuja nova razmišljanja o slovenščini, o učenju jezikov na sploh, tako da postopoma tudi sami postajajo boljši učitelji oziroma učenci svojega in drugih jezikov.

4 Sklep

Slovenščina kot drugi jezik je ena temeljnih sestavin slovenske jezikovne situacije, slovenskega jezikovnega načrtovanja (Stabej 2010) in tudi slovenske šole. Obvladovanje učnega jezika pomeni za učence priseljence predpogoj za uspešno vključevanje v šolo, zato je prav, da učenju slovenščine namenjamo posebno pozornost. Vključevanje otrok priseljencev v slovenski prostor je zelo kompleksen proces, ki zadeva tako prizadevanja slovenske družbe kot priseljencev. V članku smo se omejili predvsem na vlogo slovenščine pri vključevanju učencev priseljencev v šolsko okolje, ki pa se tesno povezuje tudi z drugimi ključnimi elementi, ki vplivajo na uspešnost vključevanja, a posebej o njih nismo razpravljali: pomenom in percepcijo prvih jezikov, vključevanjem staršev, medkulturno vzgojo v šoli ipd. Ob koncu lahko zaključimo, da so se glede razumevanja jezikovne situacije učencev priseljencev zgodili nekateri premiki: zavedanje, da je treba k razvijanju sporazumevalne zmožnosti v slovenščini pri učencih priseljencih pristopiti sistematično, da imajo ti učenci drugačne jezikovne potrebe, se je močno okrepilo in je razvidno tudi iz dokumentov, ki tako na področju poučevanja slovenščine kot na drugih področjih za svojo implementacijo zahtevajo določene sistemske spremembe. Pomenile bi pomemben doprinos h kakovosti naše šole.

Literatura

Ahrenholz, Bernt, 2010: *Bedingungen des Zweitspracherwerbs in unterschiedlichen Altersstufen. Sprache ist der Schlüssel zur Integration. Bedingungen des Sprachlernens von Menschen mit Migrationshintergrund*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung.

Barle Lakota, Andreja, idr., 2007: *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji*: <http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekti/Strategija_vkljucevanje_migrantov.doc>. (Dostop 15. 8. 2010.)

Bešter, Romana, 2007: Integracija in model integracijske politike. Komac, Miran (ur.): *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 105–134.

Ferbežar, Ina, 2004: *Priročnik za avtorje testnih gradiv*. Krakov: TAIWPN Universitas.

Ferbežar, Ina, Knez, Mihaela, Markovič, Andreja, idr., 2004: *Sporazumevalni prag za slovenščino 2004*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Grosman, Meta, 2004: Ali je književnost pri pouku slovenščine lahko zanimiva? *Jezik in slovstvo* 49/3–4. 123–132.

Knez, Mihaela, Klemen, Matej, Kralj, Katja, in Kern, Damjana, 2010: *Učni načrt za poučevanje slovenščine za dijake tujce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Knez, Mihaela, 2008: Jezikovna integracija otrok priseljencev v slovenski osnovni šoli. Ivšek, Milena (ur.): *Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov konference, Ljubljana, 25.–26. septembra 2008*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 155–163.

Knez, Mihaela, 2009: Jezikovno vključevanje (in izključevanje) otrok priseljencev. Stabej, Marko (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja 28). 197–202.

Knez, Mihaela, 2010: Otroci priseljenci v slovenskih šolah – njihovi prvi koraki v slovenščino. Novak Popov, Irena (ur.): *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 21).

Lukšič Hacin, Marina, 1995: *Ko tujina postane dom. Resocializacija in narodna identiteta*. Ljubljana: ZPS, d. o. o.

Lukšič Hacin, Marina, 1999: *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Medvešek, Mojca, 2007: Percepcije priseljencev in potomcev priseljencev o kulturni razsežnosti integracijskega procesa. Komac, Miran (ur.): *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 334–372.

Nečak Lük, Albina, 2008: Učenčev jezik – učni jezik, Ivšek, Milena (ur.): *Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov konference, Ljubljana, 25.–26. septembra 2008*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 135–140.

Nečak Lük, Albina, Knaflič, Livija, in Novak Lukanovič, Sonja, 1994: *Večkulturno/večjezično okolje in šola. Raziskovalna naloga*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Novak, Marta, idr., 2012: *Smernice za izobraževanje otrok priseljencev v vrtcih in šolah*. <http://www.zrss.si/pdf/OECE_TUJCI%20-%20SMERNICE%20-%20usklajeno%20junij%20doc%2021%208%202009.pdf>. (Dostop 12. 10. 2012.)

Pirih Svetina, Nataša, 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.

Roter, Petra, 2007: Pomen in vloga jezika v integracijskem procesu. Komac, Miran (ur.): *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 302–331.

Skubic Ermenc, Klara, 2010: Slovenska strategija vključevanja učencev migrantov v izobraževanje v kontekstu evropske izobraževalne politike. Ličen, Nives (ur.): *Kulture v dialogu: zbornik/Pedagoško-andragoški dnevi 2010*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 79–89.

Stabej, Marko, 2010: *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.

Stabej, Marko, 2011: Jezikovni potrošnik in potrošnica. *Sodobna pedagogika* 62/2. 102–113.

Vrečer, Natalija, 2009: Medkulturne kompetence, medkulturni dialog in izobraževanje odraslih. *Medkulturne kompetence v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

Žitnik Serafin, Janja, 2008: *Večkulturna Slovenija: položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Spletni viri

Bela knjiga, 2011: <<http://www.belaknjiga2011.si>>. (Dostop 8. 7. 2011.)

MIPEX: <<http://www.mipex.eu/>>. (Dostop 8. 7. 2011.)

Uspešno vključevanje otrok, učencev in staršev migrantov v VIZ: <<http://www.projektmigranti.si>>. (Dostop 8. 7. 2011.)

Zelena knjiga, 2008: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0423:FIN:SL:PDF>>. (Dostop 8. 7. 2012.)

Otroke migrantov vržemo v razred. Pa bo, kar bo. Namesto da bi jim pomagali: <<http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/1042539285>>. (Dostop 22. 11. 2012.)

Integrating Immigrant Children into Schools in Europe, 2004: <<http://ebookbrowse.com/integrating-immigrant-children-pdf-d170116498>>. (Dostop 8. 9. 2012.)

Skupni evropski jezikovni okvir: <http://www.mizks.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_mednarodno_sodelovanje/razvoj_izobrazevanja/jezikovno_izobrazevanje/skupni_evropski_jezikovni_okvir_sejo/>. (Dostop 19. 12. 2012.)

<<http://pefprints.pef.uni-lj.si/817/1/SpelaElizabetaSoklic.pdf>>. (Dostop 8. 9. 2012.)

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o *Zeleni knjigi – migracije in mobilnost: izzivi in priložnosti za izobraževalne sisteme v EU*, 2009: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:218:0085:0090:SL:PDF>>. (Dostop 8. 9. 2012.)